

Урок 1

Прикметник як самотійна частина мови. Групи прикметників за значенням. Ступені порівняння якісних прикметників.

Граматика керує навіть царями.

Жан-Батист Мольєр

Очікувані результати:

Після вивчення і закріплення матеріалів цього уроку ви зможете:

- 1. Вирізняти прикметники серед інших частин мови;*
- 2. Визначати групу за значенням, до якої належатиме той чи інший прикметник;*
- 3. Вміти вирізняти прикметники, що, залежно від контексту, можуть належати до різних груп за значенням;*
- 4. Утворювати ступені порівняння якісних прикметників.*

Як ви розумієте епіграф до уроку?

Любі друзі! Навчаючись у 6 класі, ви неодноразово стикалися з важливістю правильно висловлювати свої думки. Вивчити всі правила і вміти застосовувати їх на практиці – дуже непроста робота. Але це цікава і потрібна робота, адже мова – це код нації, її унікальний «відбиток». Отже, є сенс вивчати мову, вчитися правильно застосовувати набуті навички з української мови на практиці і набувати нових знань з цього предмету.

Саме для цього і створювався дистанційний курс «Прикметник»: для розвитку ваших умінь образно висловлювати свої думки не лише у письмовому мовленні, а й в звичайній життєвій ситуації. Щоб мова була кордоном, але не для ваших навичок. Адже перша функція мови в цілому – забезпечити можливість чітко і влучно висловлювати ваші думки. Тож, я вірю, що цей курс допоможе вам не лише при підготовці до ЗНО у майбутньому, але й у вашій повсякденній діяльності. Його дієвість залежить тільки від вас і від того, як відбуватиметься ваше навчання.

Що ви пам'ятаєте про прикметник з молодших класів?

Які морфологічні ознаки вирізняють прикметник з-поміж інших частин мови?

1. Прикметник, його загальне значення та морфологічні ознаки.

Як ви пам'ятаєте з програми молодшої школи, **прикметник** — це самостійна частина мови, яка позначає ознаку предмета і відповідає на питання **який? чий?**. *Напр.: зелений (який?), братів (чий?).*

Початкова форма прикметника — **називний відмінок однини чоловічого роду**.

Прикметник змінюється:

- **за родами:** *жовтий (олівець) — ч.р., жовте (сонце) — с.р., жовта (трава) — ж.р.;*
- **числами:** *жовтий (олівець) — однина, жовті (олівці) — множина;*
- **відмінками:** *жовтий (олівець) — Н.в, жовтого (олівця) — Р.в.*

Прикметник узгоджується з іменником у роді, числі, відмінку.

У реченні прикметник виступає **узгодженим означенням**, іноді — **іменною частиною складеного присудка**:

За дурною головою і ногам нема спокою (Народна творчість).

Яка важка у вічності хода! (Л. Костенко).

2. Групи прикметників за значенням

Прикметники за значенням поділяються на такі групи: **якісні, відносні, присвійні**.

Якісні прикметники відповідають на питання **який? яка? яке? які?** і називають ознаки предметів, що сприймаються через відчуття.

Відносні прикметники відповідають на питання **який? яка? яке? які?** і називають ознаку через відношення до предмета.

Відносні прикметники називають ознаку за відношенням до таких понять:

Присвійні прикметники відповідають на питання чий? чия? чие? чиї? і називають ознаку за належністю предмета кому-небудь.

1. Що таке лексичне значення слова?
2. Які слова називаються багатозначними?
3. Що означає вислів слово вжите в переносному значенні?

Прикметники часто вживаються в переносному значенні, тому вони мають властивість переходити з однієї групи за значенням в іншу.

Пряме значення	Переносне значення
Якісний прикметник <i>кисле</i> яблуко	Відносний прикметник <i>кислий</i> ґрунт
Відносний прикметник <i>шоколадний</i> торт	Якісний прикметник <i>шоколадна</i> засмага
Присвійний прикметник <i>заячий</i> слід	Якісний прикметник <i>заячий</i> характер

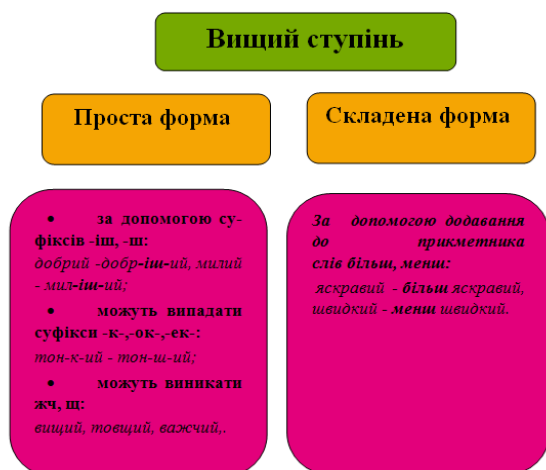
3. Ступені порівняння якісних прикметників

В українській мові існує 2 ступені порівняння якісних прикметників: вищий та найвищий. Вони, в свою чергу, мають дві форми творення – **просту**

(з додаванням суфіксів і/або префіксів) і **складену** (з додаванням допоміжних слів).

Вищий ступінь порівняння вказує, що в одному предметі ознака виявляється більшою мірою, ніж в іншому.

Проста форма вищого ступеня порівняння утворюється за допомогою суфіксів -іш, -ш: **добрий — добр-іш-ий, милий — мил-іш-ий, довгий — дов-ш-ий, міцний — міцн-іш-ий.**

У суфіксі **-іш-** завжди пишемо **і**, твірна основа **перед** ним **залишається**

незмінною: стрункий — струнк-іш-ий, сухий — сух-іш-ий, свіжий — свіж-іш-ий, гарячий — гаряч-іш-ий.

При додаванні суфікса **-ш-**:

- суфікси твірної основи **-к-, -ок-, -ек-** випадають: **тон-к-ий — тон-ш-ий, глиб-ок-ий — глиб-ш-ий, дал-ек-ий — даль-ш-ий;**
- у семи прикметниках пишемо **-жч-**: **тяжчий, важчий, ближчий, нижчий, вузчий, дужчий, дорожчий;**
- у трьох прикметниках пишемо **-щ-**: **вищий, товщий (і товстіший), кращий.**

Порівняння приєднуються до прикметників вищого ступеня обов'язково за допомогою слів **ніж, від, за**: **сильніший за мене (а не «сильніший мене»); розумніший від інших; кращий, ніж усі.**

У деяких прикметниках форми вищого ступеня порівняння утворюються від інших основ: **гарний — кращий, ліпший; поганий — гірший; великий — більший.**

Складена форма вищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання до прикметника слів **більш, менш**: **яскравий — більш яскравий, швидкий — менш швидкий.**

Більш, менш + прикметник у звичайній формі: *більш гарний, а не більш гарніший.*

Найвищий ступінь

Проста форма

За допомогою додавання до прикметника вищого ступеня префікса **най-**, (**якнай-**, **щонай-**):
дорожчий — най-дорожчий, якнай-дорожчий, щонай-дорожчий.

Складена форма

• Додавання до прикметника слів **найбільш**, **найменш**:
тривожний — найбільш тривожний

Найвищий ступінь порівняння вказує, що ознака виявляється найбільшою мірою.

Проста форма найвищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання до прикметника вищого ступеня префікса **най-**: *дорожчий — най-дорожчий, міцніший — най-міцніший.*

Значення найвищого ступеня порівняння можна посилити префіксами **як-**, **що-**: *як-най-дорожчий, що-най-менший.*

Складена форма найвищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання до прикметника слів **найбільш**, **найменш**: *тривожний — найбільш тривожний.*

Найбільш, найменш + прикметник у звичайній формі: *найбільш гарний, а не найбільш гарніший*

Питання для самоконтролю:

1. Що таке прикметник? Які він має морфологічні ознаки?
2. Спробуйте визначити групу за значенням наступних прикметників: *червоний, сестрин, міський.*
3. Закінчіть речення: «Від вивчення цієї теми з української мови я очікую...»

Після опрацювання теоретичного матеріалу та відповідей на питання для самоконтролю відпочиньте, виконавши вправи з фізкультхвилинки (руханки). Перевірте, чи все вам зрозуміло з даної теми уроку, переглянувши презентацію до заняття. За бажанням, для отримання додаткової інформації, перегляньте відеоурок.

